

חבוק (מ)

א ב ג

חבוק פרק-א

א המשא אשר חזה חבוק הנביא:

רש"י המשא אשר חזה. מטל נבואתא מה שנסא וקבל ברוח הקדש: (רש"י)

מצודת דוד המשא. ר"ל זו היא הנבואה אשר חזה וגו' : (מצודת דוד)

ב עד אנה יהיה שועתי ולא תשמע אצעק אליך חמס ולא תושיע:

רש"י עד אנה ה'. כופה היה ברוה"ק שעתיד נבוכדנצר למלוך בכיפה ולהיות מיצר לישראל כענין שנאמר בנבואתו כי הגני מקים את הכסדים וגו' ועל זאת היה מתאונן ומתפלל: אצעק אליך חמס. אזכיר לפניך חמס העשוי לי ואינך מושיע: (רש"י)

מצודת דוד עד אנה. הנביא היה מתלונן על שלוות בבל וגודל ממשלתה ואמר עד מתי אצעק אליך ואינך שומע: אצעק וגו'. אצעק על החמס אשר עושה נ"נ ולא תושיע : (מצודת דוד)

מצודת ציון שועתי. ענין צעקה : חמס. ענין עושק : (מצודת ציון)

[ג] לָמָּה תִּרְאֵנִי אָוֹן וְעָמַל תִּבְיֹט וְשֹׁד וְחָמָס לִנְגִּדִי וַיְהִי רִיב וּמִדּוֹן יִשָּׂא :

רס"י **און**. ביזה וחמס: ועמל תביט. עמל זה אתה מביט ואינך עוזר: ויהי ריב ומדון ישא. וזה נבוכדנאצר הנושא ריב ומדון הווה ומתקיים ומלכות, ויהי, ויתקיים אותו אשר ריב ומדון ישא כן תרגום יונתן : (רס"י)

מצודת דוד **למה תראני וגו'.** במראה הנבואה ראה עונות נסתרות של ישראל כדרך שראה יחזקאל וגם ראה גמול תשלומיהן ואריכת ממשלת בבל הנפרע מהם ולכן אמר למה תראה לי האון והעמל של ישראל מה שאתה מביט הנסתרות מבני אדם ולמה שמת לנגד עיני לראות השוד והחמס המעותד לבוא עליהם והתקיימות הנפרע מהם הנושא עליהם ריב ומדון וכאומר מה לי בצער הגדול הזה להודיעני כל אלה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **און ועמל.** ענין מעשים רעים שאינם צודקים : **תביט.** ענין הסתכלות : **ושוד וחמס.** גזל ועושק : **ויהי.** ר"ל מתקיים ודוגמתו אהי מלכך אפוא (הושע יג) : **ומדון.** מל' דין ומריבה : (מצודת ציון)

[ד] עַל כֵּן תִּפְּוֹג תִּזְכֹּרָה וְלֹא יֵצֵא לְנֶצַח מִשְׁפָּט כִּי רָשָׁע מִכְתִּיר אֶת הַצַּדִּיק עַל כֵּן יֵצֵא מִשְׁפָּט יֵצֵא

רס"י **על כן תפוג תורה.** על זה שישכח רואין הכלחתו שלו תפיג ותעבור תורה מהם וישמעו לו וישתחוו לאורה בזקעת דורא : ולא ילא לנלח משפט. הדת להמיתו : מכתיר. סובב כמו (תהלים כב) אבירי בצן כתרונם :

מצודת דוד **על כן תפוג תורה.** הואיל שיצליח נ"נ תחלש התורה ותפול ולא יעשה משפט לנצח ר"ל זמן רב כל ימי ממשלתו כי יאמרו הכל לפי המקרה ואין משגיח : **כי רשע.** על כי נ"נ מכתיר את הצדיק להצר לו בכל עבריו כי אף כי חטאו ישראל נחשבים המה לצדיקים למולו : **על כן.** בעבור זה מעקמים את המשפט ולא יעשוה על צד היושר כי חושבים שאין דין ואין דיין (ואף כי חטאו ובע"כ נפרע מהם מתלונן שהיה להם לפול ביד ה' ולא בידו) : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תפוג.** ענין רפיון וחלשות כמו נפוגותי ונדכיתי (תהלים לח) : **מכתיר.** מסבב ככתר המסבב את הראש וכן אבירי בשן כתרונם (שם כב) : **מעוקל.** ענין עקום כמו ארחות עקלקלות (שופטים ה) : (מצודת ציון)

[ה] ראו בגוים והתמיהו ותמהו כי פעל פעל בימיכם לא תאמינו כי יספר :

רס"י לא תאמינו כי יסופר. זאת לכם אשר אני מקים את הכשדים העם אשר לא היה כדאי להבראות כמו שנאמר (ישעיה כג) זה העם לא היה הם אחד משלשה דברים שהקצ"ה כזיכול מתחרט על זריאתם ועתה יקום ויהיה מר ונמהר לרוץ וללכת למרחבי ארצות כל הגוים : (רס"י)

מצודת דוד **ראו בגוים.** ראו הממשלה והנצחון הנעשה בעכו"ם אלו על אלו והביטו ממשלתו והנצחון שלו ותתמהו מאד מאד כי אין להעריך נצחון כל העכו"ם לנצחון שלו : **כי פועל פועל.** כי דבר נצחון שלו תהיה בימיכם ותראו אותה ותתמהו אז כי הן ידעתי לא תאמינו אם יסופר כי הוא דבר היוצא מהיקש הטבעי שקשה להאמין : (מצודת דוד)

מצודת ציון **כי יסופר.** אם יסופר : (מצודת ציון)

[ו] כי הנני מקים את הפשדים הגוי המר והנמקר ההולך למרחבי ארץ לרשת משכנות לא :

מצודת דוד **כי הנני מקים.** ר"ל משפלותם אקים את הכשדים שהוא גוי מר נפש ואכזרי ונמה' במעשיו מבלי ישוב הדעת : **למרחבי ארץ.** בכל מרחב העולם ילך לרשת מקומות שאינם שלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מקים.** ענין רוממות : **המר.** מר נפש ור"ל אכזרי : **והנמהר.** מל' מהירות. משכנות. מקומות ששוכנים שם בני אדם : (מצודת ציון)

[ז] אים ונורא הוא ממןו משפטו ושאיתו יצא :

רס"י ממנו משפטו ושאיתו ילא. ממנו שופטים ממנו מלכים המטילין משא ואימה על הכל משפטים יושטי"א זלע"ז : (רס"י)

מצודת דוד **איום ונורא הוא.** הוא מאויים ומפחיד את הבריות : **ממנו משפטו וגו'.** המשפט שיעשה בעכו"ם ונשיאת הממשלה שיהיה בו יצא ממנו ומעצמו כי לא יצטרך לעזרת עם אחר : (מצודת דוד)

מצודת ציון **איום.** מל' אימה ופחד : **ושאתו.** מל' התנשאות ורוממות : (מצודת ציון)

[ח] וְקָלוּ מִנְּמָרִים סוּסָיו וַחֲדוּ מִזֵּאֲבֵי עֶרֶב וּפָשׁוּ פָרָשָׁיו וּפָרָשָׁיו מִרְחוֹק
יָבֹאוּ יַעֲפוּ קָנָשָׁר חֶשׂ לֶאֱכֹל :

רָשִׁי וּפָסוּ פֶרָשָׁיו רָבוּ פֶרָשָׁיו : (רָשִׁי)

מצודת דוד **וקלו.** למהר לרוץ במלחמה : **וחדו.** הכשדים עצמם יחדו שניהם לטרף טרף במהירות רב יותר מן הזאבים הטורפים בערב הממהרים לטרוף בעבור הרעבון שלא אכלו כל היום : **ופשו פרשיו.** פרשיו מתרבים בכל יום ואינם מתמעטים כי אין מי מהם נופל במלחמה : **ופרשיו מרחוק יבואו.** ר"ל עם היות שפרשיו באו ממקום רחוק לא יגעו ולא ייעפו בדרך אבל יעופו כמו הנשר הממהר לעוף להשיג האוכל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מנמרים.** שם חיה קלת המרוץ : **וחדו.** ענין שנון וחריפות כמו כחרב חדה (ישעי' מט) : **ופשו.** ענין ריבוי כמו כי תפוש (ירמיה ג) : **פרשיו.** הם הרגילים לרכוב על הסוסים : **יעפו.** מלי עפיפה ופריחה : **חש.** ענין מהירות כמו חשתי ולא התמהמתי (תהלים קיט) : (מצודת ציון)

[ט] כֹּלָה לְחֶמֶס יָבֹא מִגִּמַּת פְּנִיָּהֶם קָדִימָה וַיֵּאָסֶף כָּחוֹל שְׁבִי :

רָשִׁי **לחמס יבוא.** לשלול ולכזו : **מגמת פניהם.** לשון הגמליאני נא (בראשית כד) יגמא ארץ (איוב לט) רץ במרוצה לשעה קלה כזרת ארץ כאלו גמא וקתה הארץ שלפניו ואף כאן מגמת פניהם גמיאת שאיפת פניהם דומה לרוח הקדים עזה שזרוחות כן תירגס יונתן : (רָשִׁי)

מצודת דוד **כלה לחמס יבא.** הגוי הזה כולו בא בעבור החמס לשלול שלל ולבוז בז אינם נלחמים בעבור כבוד הנצחון ולזה אינם משאירים שארית : **מגמת פניהם קדימה.** ר"ל כל מחשבותם לשלול שלל ולשוב מיד לארצם שהיא לצד קדימה במזרחי צפונית וע"ז שורפים ומחריבים את הערי' שכבשו ואינם מניחים שארית ולא כן יעשו אלו שמחשבת' להשאר בהערים שכבשו כי מניחים שארית מה לתועלתם : **ויאסוף.** מאסף שבי הרבה כחול הים ולא ישאיר מאומה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **לחמס.** ענין עושק : **מגמת.** ענין המחשבה והחשק ואין לו דומה ויתכן שהוא מלשון הגמליאני נא (בראשית כד) וכמו שמלת שאף משותף לבליעה כמ"ש כי שאפני אנוש (תהלים נו) ולחשק כמ"ש ישאף צל (איוב ז') כז יהיה מלת גמא משותף לשניהם : (מצודת ציון)

[י] והוא במלכים יתקלס ורוזנים משחק לו הוא לכל מבצר ישחק ויצבור
עפר וילכדה :

רפ"י והוא במלכים יתקלס. מתלוצץ בהם וכל לשון קלסה ל' דבור
הגדברים זו יס לטוב יס לרע פרלרי"ץ בלע"ז : משחק. כמו שחוק כמו
משמר מסתר : לכל מבצר ישחק. אם אויבו במבצר חזק ישחוק לו : ויצבור
עפר. עליו ברוב חיילותיו כל אחד נושא משא עפר והרי היא לפני החומה
תל גבוה ונלחמים זה על העיר והיא שפיכת סוללה כי כולן מתורגמות
ויצבור עלה מליתא ואף היא ל' מילוא שיהיה בעיר דוד הוא תל גבוה
ונלחמים זה שעל ראשה מגדל בנוי וסיפועו משפיע לכדדן וסביבות
מרגלותיו חומה נמוכה להחזיק העפר מליפול : (רפ"י)

מצודת דוד והוא במלכים יתקלס. הוא מהתל ומלעיג במלכים לבזותם
בבזיון נפלא ורוזנים המה לו למשחק כי יתלוצץ בהם בדברי גדוף : לכל
מבצר ישחק. מלעיג הוא על כל ערי מבצר באמרו שבקלות רב יכבשם וכן
הוא האמת כי יצבור עפר הרבה לעשות תל גבוה מול המבצר ומשם
ילחום עליה וילכדה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתקלס. ענין לעג והתול כמו לקלס אתנן (יחזקאל טז) :
ורוזנים. שרים. משחק. מל' שחוק ולעג : ויצבור. ענין עשיית תל כמו שני
צבורים (מ"ב י) : (מצודת ציון)

[יא] אז חלף רוח ויעבר ואשם זו כחו לאלהו :

רפ"י אז חלף רוח. אז בראותו דרכו כלחה רוח חולפת ועוברת עליו רוח
אשמה ומהו הרוח זה כחו לאלוהו הכח הזה הוא נותן לאלוהו ואמר אלהי
עשה לי כל החיל הזה אמר הנביא ואתה למה תחריט לכל זאת הלל אתה
מקדם אלהי קדושי וכו' וזה שכתוב לא נמות אחד מתיקוני סופרים
שבמקרא הוא שכינה הכתוב וכן (מלאכי א) והפתחם אותו וכן הרבה
המפורשים בספרי ולפי תיקון הסופרים זה פירושן הלל אתה אלהי מקדם
קדושי אל תתני למות בידו : (רפ"י)

מצודת דוד אז חלף רוח. בראות עצמו בכ"כ ממשלה מחליף דעתו ויעבור
מן האמת ויאשם באמרו זו הכח הנתון בו מיוחד לאלהיו כי העכו"ם שלו

השליטו ולא ה' פעל כל זאת כי יודע הוא בעצמו שלא ישרו מעשיו בעיני
ה' : (מצודת דוד)

מצודת ציון חלף. ענין תמורה : רוח. ענין דעה ומחשבה : ואשם. ענין רשע
: (מצודת ציון)

[יב] הלוֹא אֶתָּה מִקֶּדֶם יְהוָה אֱלֹהֵי קְדוֹשִׁי לֹא נָמוּת יְהוָה לְמִשְׁפָּט שְׁמִתּוֹ
וְצוֹר לְהוֹכִיחַ יְסֻדָּתוֹ :

רס"י ה' למשפט שמתו. ידעתי כי לא העמדתו לזה חלל לשפוט את
המורדים כך ומכל מקום כל זה למה יתקיים הלל טהור עינים אתה
מראות ברע : (רס"י)

מצודת דוד הלוֹא אֶתָּה מִקֶּדֶם. הן ידעתי שאתה מעולם אלהי קדושי
המרחם עלינו ובודאי לא נמות ביד נ"נ להיות כלים בידו כי אתה האל
שמתו אותו לעשות בנו משפט ואתה צור עולמים יסדת לייסר אותנו ע"י
ואין זה ענין אל הכליון כאומר אין אני מתרעם בחשבו שנהיה כלים בידו
כי בודאי לא כן יהיה : (מצודת דוד)

מצודת ציון וצור. על האל יאמר שהוא צור עולמים ר"ל חוזק העולמות :
להוכיח. ענין גמול יסורים כמו ויוכח עליהם מלכים (תהלים קה) :
יסדתו. מל' יסוד : (מצודת ציון)

[יג] טְהוֹר עֵינַיִם מִרְאוֹת רָע וְהִבִּיט אֶל עֵמֶל לֹא תוֹכֵל לָמָּה תִּבְיֵט בּוֹגְדִים
תַּחֲרִישׁ בְּבַלַּע רָשָׁע צָדִיק מִמֶּנּוּ :

רס"י והביט. כמו ולהביט אל עמל : לדיק ממנו. שהוא מסמא את עיני
לדקוהו : (רס"י)

מצודת דוד טְהוֹר עֵינַיִם. ר"ל אולם תלונתי היא על כי הלא אתה טהור
עינים לבל לראות דבר רע ולא תוכל להביט אל דבר עמל ולמה א"כ תביט
ותשגיח בבוגדים לתת להם ממשלה מרובה ולמה תחריש בעת שהרשע
משחית את הצדיק ממנו וכאומר אם אמנם חטא ישראל למה מסרתו
בידו הלא עכ"פ הוא טוב ממנו והיה לך א"כ לפרוע מישראל באופן אחר
לא על ידו : (מצודת דוד)

מצודת ציון עמל. דבר שאינו הגון : תחריש. תשתוק : בבלע. ענין השחתה
כמו בלע ה' (איכה ב) : (מצודת ציון)

[יד] וַתַּעֲשֶׂה אָדָם כְּדָגֵי הַיָּם כְּרֶמֶשׂ לֹא מִשָּׁל בּוֹ :

רפ"י וַתַּעֲשֶׂה אָדָם. לִפְנֵי נִבְרָא הַפֶּקֶר כְּדָגֵי הַיָּם שָׁכַל הַרֹאֶה לְאוֹד לֹדָה
מֵהֶם :

מצודת דוד וַתַּעֲשֶׂה אָדָם. לִמָּה הַפֶּקֶר לֹו כָל בְּנֵי אָדָם כְּדָגֵי הַיָּם שֶׁהֵמָּה
מוֹפְקִים לְכָל וְכֶרֶם הָאָדָמָה שֶׁאֵין מִי מוֹשֵׁל בּוֹ לִמְנָעוּ מִיד הַבֹּא לִקְחָתוֹ
(מצודת דוד) :

מצודת ציון כְּרֶמֶשׂ. הֵם בְּרִיּוֹת קִטְנוֹת קֶצֶרִי הָרֶגֶל כִּמּוֹ רֶמֶשׂ הָאָדָמָה
(בראשית ו) :

[טו] כָּלָה בְּחִכָּה הָעֵלָה יִגְרָהוּ בְּחֶרֶמוֹ וַיֹּאסְפֶהוּ בְּמִכְמֶרְתּוֹ עַל כֵּן יִשְׁמַח
וַיִּגִּיל :

רפ"י כָּלָה בְּחִכָּה הָעֵלָה. כָּל הָאָדָם זֶה נִבְרָא הַעֵלָה בְּחִכָּה שָׁלוֹ :
יִגְרָהוּ. לִשְׁוֹן אֲגֵרָה בְּקִצֵּר (מִשָּׁלִי י) נִהְרָסוּ מִמְּגֻרֹת (יֹוֹאֵל א) : (רפ"י)

מצודת דוד כָּלָה. כָּל אֲנָשִׁי הָאָרֶץ מֵעֵלָה בְּחִכָּה וּלְפִי שֶׁהִמְשִׁילָם לְדָגֵי הַיָּם
אָמַר לִי הַנוֹפֵל בְּדָגֵי הַיָּם שֶׁמַּעֲלִים אוֹתָם מִן הַיָּם עִ"י הַחִכָּה : יִגְרָהוּ.
מֵאֲסָף אֶת הַכֹּל בְּחֶרֶמוֹ : וַיֹּאסְפֶהוּ. כָּפַל הַדָּבָר בְּמִ"שׁ : עַל כֵּן. הוֹאִיל
וְשַׁעֲתוֹ מִצִּלָּתוֹ לֹו יִשְׁמַח וַיִּגִּיל וַאֲיֵנוּ דוֹאֵג מִגְּמוּל הַמַּעֲשֶׂה וְאוֹחֵז דְּרָכּוֹ :
(מצודת דוד)

מצודת ציון בְּחִכָּה. שֵׁם כָּלִי צָדִיָּה כִּמּוֹ תִּמְשׁוֹךְ לוֹיֵתָן בְּחִכָּה (אִיּוֹב מ) :
הָעֵלָה. מִלְּשׁוֹן עֲלִיָּה : יִגְרָהוּ. עֲנִין אֲסִיפָה כִּמּוֹ אֲגֵרָה בְּקִצֵּר (מִשָּׁלִי ז) :
בְּחֶרֶמוֹ. בְּמִכְמֶרְתּוֹ. מִיָּנִי פֶחַ וְרֶשֶׁת כִּמּוֹ מִשְׁטַח חֶרְמִים (יִחְזָקְאֵל כו) וְכִמּוֹ
וּפְרָשִׁי מִכְמֹרֶת (יִשְׁעִיָּה יט) :

[טז] עַל כֵּן יִזְבַּח לְחֶרֶמוֹ וַיִּקְטֹּר לְמִכְמֶרְתּוֹ כִּי בְּהֶמָּה שֶׁמֶן חֶלְקוֹ וּמֵאֲכָלוֹ
בְּרָאָה :

רפ"י יִזְבַּח לְחֶרֶמוֹ. לַעֲכוּ"ם שֶׁהוּא אֹמֵר שֶׁהֵיא כּוֹזֶצֶת הַכֹּל לִפְנֵינוּ : בְּהֵמָּה.
כִּמּוֹ בְּהֵם בְּשָׂבִיל : בְּרִיאָה. שְׁמָנָה : (רפ"י)

מצודת דוד עַל כֵּן יִזְבַּח לְחֶרֶמוֹ. ר"ל אֵינוּ תּוֹלָה הַצִּלָּתוֹ בְּה' לְהוֹדוֹת לוֹ

ולזבח ולקטר לפניו כי תולה הצלחתו בחרמו ר"ל בכחו ובתחבולותיו וכאלו יזבח ויקטר אל עצמו אל כחו ותחבולותיו והוא ענין מליצה, או ר"ל להעכו"ם יזבח בחשבו שהיא הנותנת בו כח לצוד הכל ולפי שנא' בעכו"ם שקץ וגוי' כי חרם הוא (דברים ז) לכן אחז לשון חרם לצחות המליצה : **כי בהמה**. כי חושב שבחרמו ובמכמרתו ר"ל בעבור רוב כוחו ותחבולותיו או בעבור כח אליליו יש לו חלק שמן ומאכלו מאכל בריאה ושמנה : (מצודת דוד)

מצודת ציון בהמה. בהם ר"ל על ידם : **בריאה**. מאכל בריאה ר"ל שמנה וכן ועגלון איש בריא (שופטים ד) : (מצודת ציון)

[יז] העל כן יריק חרמו ויתמיד להרג גוים לא יחמול : (ס)

רס"י העל כן יריק חרמו. יש תמיהות הרבה המתקיימת כמו הנגלה נגליתי דעלי (ס"א ז) הרואה אתה (סס ז טו) אף כאן הנראה דעיניך שעל כן הוא מכליח כל שעה שיריק חרמו על הכל ולכוד ליד, יריק כמו (תהלים לה) הרק חנית, וירק את חניכיו (בראשית יד) מזדיין בחרמו : (רס"י)

מצודת דוד העל כן. וכי בהיות כן ירוקן את חרמו לשלח את הנלכדים בה בתמיה ר"ל וכי כשרואה הצלחתו ינחם על מעשיו למנוע חרבו מדם הלא באמת לא כן היא כי אדרבה יאחז דרכו ויתמיד להרוג העכו"ם ולא יחמול עליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון יריק. מל' ריקות : (מצודת ציון)

חבוקק פרק-ב

[א] על משמרתתי אעמדה ואתיצבה על מצור ואצפה לראות מה ידבר בי ומה אשיב על תוכחתי :

רס"י על משמרתתי אעמדה. עג עוגה חבוקק ועמד בתוכה ואמר לא אזוז מכאן עד שאשמע מה ידבר בי על שאלתי זאת למה הוא מביט ורואה בהצלחתו של רשע ומה אשיב אל הבאים להתווכח לפני : על תוכחתי.

סָהֵם מוֹכִיחִים אֹתִי צַפְנִי סֵיף לַהֲרֹהַר עַל מַדַּת הַדִּין. תּוֹכַחַת
מוֹנֵאִיפְרוֹבִמֵּנִי ט' בַּלַּע"ז :

מצודת דוד על משמרתי אעמודה. עמדתי על משמרתי ונצבתי על המצור
ר"ל כמו השומר בזמן משמרתו אינו זו ממקומו וכמו הצרים על עיר
מבצר לכבשה אינם זזים ממנה כן לא זזתי אני לפסוק מן התלונה :
ואצפה. הסתכלתי לראות מה ידבר בי ה' ומה אשיב אלי על הויכוח שלי
אם מי יבוא ויתווכח עמדי לשאול שאלתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון משמרתי. דבר המוטל על הרבה בני אדם לעשות כ"א בזמנו
קרוי בלשון משמרת וכן משמרות כהונה ולויה : מצור. כן יקרא עיר
מבצר על כי אין לכבשה בזולת המצור. ואצפה. ענין הבטה כמו צפה דרך
(נחום ב) : תוכחתי. מל' ויכוח : (מצודת ציון)

ב וַיַּעֲנֵנִי יְהוָה וַיֹּאמֶר כָּתוּב חֲזוֹן וּבֹאֶר עַל הַלְּחֹת לְמַעַן יָרוּץ קוֹרֵא בּוֹ :

רס"י ויענני ה' ויאמר כתוב : לך חזון. הנגלה לך ובארהו על הלוחות
היטב אשר ירוץ הקורא בו לקרותו מהר שלא יכשל וזהו החזון אשר תכתוב
:

מצודת דוד כתוב חזון. כתוב הנבואה אשר אני דובר אליך ובאר אותה על
הלוחות ומפורש ולא בחידות למען ירוץ קורא בו ר"ל שיוכל הקורא
לקרות בו במהירות במעט התבוננות : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובאר. תפרש : הלוחות. כעין נסרים ועשויים המה לכתוב
עליהם : ירוץ. מל' ריצה ורדיפה ואמר בדרך שאלה : (מצודת ציון)

ג כִּי עוֹד חֲזוֹן לְמוֹעֵד וַיִּפֹּחַ לִקְחָךְ וְלֹא יִכָּזֵב אִם יִתְמַהֲמָה חֲפָה לוֹ כִּי בֹא
יָבֹא לֹא יֵאָחֵז :

רס"י כי עוד חזון למועד. עוד עתיד לקום נביא לקץ שנים שיתגלה לו
חזון למתי יהיה מועד מפלת בצל וגאולת ישראל : ויפח לקץ. ודיבר שיאמ'
לו על הקץ של בצל לפי מלאת לבצל שבעים שנה, ויפח ל' דבור הוא
והרבה יש בספר משלי ועל שם שהדבור אינו אלא רוח היוצא מן הפה
קוראו פיה וקוראו רוח כגון וברוח פיו כל לבאם (תהלים לג) : ולא יכזב
אם יתמהמה. לבוא שיאריך לכם אותו מועד חכה לו כי לא יאחר אחר

השבעים כלום, ועוד יש לפרש אם יתמהמה הנביא לבא והוא היה ירמיה, וי"ת כתיבא נבואתא ומפרשא על ספרא דאורייתא תרגם כתב כמו כתיב כבר נרמז (בתורה) אז תראה הארץ את שבתותיה שבעים שמיטות קלקלו ישראל ולא שמטו וכנגדן גלו ממנה שבעי' שנה וכן הוא אומ' (בדברי הימים בסוף ב') עד ללכתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה למלאות שבעים שנה וכן אתה מולא (ביחזקאל ד) ואני נתתי לך את שני עונם של מלאות ותשעים יום יום לשנה נתתיו לך ואומר ואתה שכב לך על לך השמאלית וגומ' נמלאת אתה אומר הכעיסו ישראל ש"ל שנה עד שגלו עשרת השבטים ושבט יהודה קילקלו ארבעים ומשגלו עשרת השבטים עד חרבות ירושלים הם עשרי' ושתים של מנשה ושאר שנותיו בתשובה שהרי נאמר בו (מלכים ב כא) ויעש הרע ככל אשר עשה אחאב כמנין שנותיו של אחאב והוא מלך עשרים ושתים שנה שתיים של אמן בנו ואחת עשרה של יהויקים ואחת עשרה של לדקיהו הרי ארבעים וששה ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה החמשי' לדקיהו מכל מקום נמלאו ימי קלקולם ארבע מאות ושלשים וששה שנים שלאחר נבואה זו שהוסיף ו' שנים ת' שנים עושים ח' יובלות וכל יובל ז' שמיטות הרי נ"ו שמיטות וח' שנים המוקדשות ליוכל הרי ס"ז וכל' ושש שנה יש ה' שמיטות הרי ס"ט שנים מקודשות וקנת יובל זה האחרון נחשב אף הוא כמנין שבעים לא נגמר וכאן ככה אמר לו הקב"ה לחזקוק כבר כתוב חזון בתורה אבל סתם הוא הוסיף אתה ובאר על הלוחות כי עוד יתגלה חזון למועד זה : (רפ"י)

מצודת דוד **כי עוד חזון למועד.** כי מלבד החזון של מפלת בבל והכרתת זרעו יש עוד חזון על זמן קבוע והחזון הזה ידבר על קץ הגאולה שלא יהיה אחרים שעבוד ולא יכזב החזון ההוא אף אם יתמהמה זמן רב עכ"ל אתה ישראל חכה לו ולא תתיאש ממנו כי בודאי יבוא בזמן הקבוע לא יאחר עוד לעבור את הזמן הקבוע וכאומר לזאת צויתך לבאר הנבואה של מפלת בבל למען ידעו בבואה שמה' נעשה ועי"ל יאמינו בגאולה העתידה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **למועד.** לזמן קבוע כמו העביר המועד (ירמיה מו) : **ויפח.** ענין דבור כמו יפח אמונה (משלי יב) : **יתמהמה.** ענין התעכבות כמו חשתי ולא התמהמהתי (תהלים קיט) : **חכה.** ענין תקוה כמו וחכיתי לה' (ישעיה ח) : **יאחר.** מלי' איחור והמתנה : (מצודת ציון)

[ד] הִנֵּה עֹפֶלָה לֹא יִשְׁרָה נַפְשׁוֹ בּוֹ וְצָדִיק בְּאִמּוֹנָתוֹ יִחְיֶה: (ס)

רס"י הנה עופלה. נפש שלו תמיד היא כזעם וכתאווה שואף לזלוע ולא שזע עופלה ל' עזות כמו (מדבר יד) ויעפילו וכן עופל וזוחן (ישעיה לב) : לא ישרה נפשו בו. אין רוחו מתקררת עליו לומר די זמה שקניתי כבר לכן יבא עליו הפורענות. ולדיק באמונתו יחיה. יכניה המלך שעתיד זה להגלותו יעמוד לו לזקו וזיוס שיושלך זה מקברו ישא אויל מרודך את ראש יהויכין ויסס את כסאו מעל לכסא המלכים : (רס"י)

מצודת דוד הנה עופלה. עתה בא לבאר החזון בדבר מפלת בבל והכרתת זרעו ואמר הנה כל המתחזק ומתגאה אין ישרות בנפשו אשר בו ואפילו צדיק יהיה הוא במה שמאמין בהאל לחשוב שהכל בא ממנו בחפצו ולא יתלה הדבר בזכות עצמו וכח זרועו : (מצודת דוד)

מצודת ציון עופלה. ענין התחזקות וכן ויעפילו לעלות (במדבר יד) : **ישרה.** מלי' יושר : (מצודת ציון)

[ה] וְאִם כִּי הֵינּוּ בּוֹגֵד גִּבֹּר יְהִיר וְלֹא יִנָּה אֲשֶׁר הִרְחִיב כְּשָׂאוֹל נַפְשׁוֹ וְהוּא כְּמֹנֶת וְלֹא יִשְׁבַּע וַיֵּאָסֶף אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם וַיִּקְבְּצוּ אֵלָיו כָּל הָעַמִּים:

רס"י ואף כי היין בוגד. ואף כשיבא כלשאר בן בנו של זה שיבגוד בו יינו ללקביל אלפא חמרא שתי (דניאל ה) : גבר יהיר. הוא : ולא ינוה. לא יתקיים מדורו ונוהו שנתגאה ואמר בטעם חמרא להביא כלי בית המקדש ושתה זהם והיא תגרם לו שיהרג ויכלה זרעו כי גבר יהיר לך לא ינוה לא יתקיים הוא ונוהו : אשר הרחיב. נבוכדנצר. כשאול נפשו. להשיג כל תאותו ברחב לב : והוא כמות. כמלאך המות שאינו שזע מלהמית כך זה אינו שזע בכל קניינו : (רס"י)

מצודת דוד ואף כי היין בוגד. ומכל שכן איש היין הבוגד בשכרותו והוא גבר יהיר וגס רוח ואינו יושב במדורו להחזיק בשלו כי ילך לרשת עוד משכנות לא לו : **אשר הרחיב וגו'.** ר"ל מתאוה לכבוש כל העולם תחתיו כמו שאול הקבר הבולע כל הבריות ודומה הוא אל המות הבא על בעלי חי ולא ישבע כמוהו : **ויאסף וגו'.** להיות כולם נכנעים לו ותחת ממשלתו וכאומר הלא כל המתחזק ומתגאה עם שהוא צדיק עכ"ז אין ישרות בנפשו ומכ"ש אשר כל אלה יעשה איך ינקה מן הגמול הראוי : (מצודת דוד)

מצודת ציון ואף כי. עניינו כמו כ"ש וק"ו וכן ואף כי אש אכלתהו (יחזקאל טו) : **היין.** איש היין וכן לץ היין (משלי כ) : **בוגד.** ענין רשע : **גבר.** איש : **יהיר.** גס רוח כמו זד יהיר (שם כא) : **ינוה.** מל' נוח ומדור וכן נוח משולח (ישעיה נז) : (מצודת ציון)

11 הָלוֹא אֱלֹה כָּלָם עָלָיו מָשַׁל יִשְׂאֹו וּמְלִיצָה חִידוֹת לוֹ וַיֹּאמֶר הוּי הַמְרָבָה לֹא לוֹ עַד מָתִי וּמַכְבִּיד עָלָיו עֲבָטִיט :

רס"י **הלל אלה.** אשר אסף אליו לעובדו כולם עליו משל יסאו ומליצה יסאו בפיהם בלשון חידות בסבילו, לו כמו עליו : ויאמר. האומר את מליצת החידה : הוי המרבה לא לו. זו היא המליצה חבל על המרבה הון ומלכות ולא לו כי יסאו מלכי מדי ויטלו את הכל : עד מתי. יהיה הולך ומרבה ואינו אלא מכבד עליו משא עון כעב של טיט עב הוא לשון קורה כבדה כמו שמינו במשכנא (דיחזקאל מא) כלעות הבית והעצים, ועב עץ (קס) :

מצודת דוד **הלא אלה.** ר"ל באמת יבוא יומו וכל אלה העכו"ם שאסף יסאו עליו קול משל ואמרי מליצה אשר החידות שבה יהיה בעבורו וכה יאמר כ"א אוי אל המרבה בממשלות ולא יהיה לו ולזרעו וכי עד מתי תשאר בידו הלא מהר תלך ממנו והוא רק מכבד על עצמו פשע רב כמשא עבה של טיט (מצודת דוד)

מצודת ציון **ישאו.** ענין הרמה : **ומליצה.** כן יקראו אמרים צחים : **חידות.** דבר סתום וקשה ההבנה : **הוי.** כמו אוי : **עבטיט.** כמו עב טיט ר"ל משא עבה של טיט (מצודת ציון)

12 הָלוֹא פָּתַע יְקוֹמוּ נִשְׁכִּיד וַיִּקְצוּ מְזַעְזָעִיד וְהִיִּת לְמִשְׁסוֹת לָמוֹ :

רס"י **ויקלו.** כמו **ויקלו** :

מצודת דוד **הלא פתע.** הלא פתאום יקימו הנושכים אותך והמזעזעים אותך יעורו משנתם לבוא עליך הם מלכי פרס ומדי : **והיית.** ואתה תהיה להם למשיסה כי ירמסו אותך ברגליהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פתע.** הוא כמו פתאום : **נושכיד.** מל' נשיכה וחתוך עם השיניים : **ויקצו.** מל' הקצה והערה מן השינה : **מזעזעיד.** ענין רתת ורעדה כמו לזעוה ולבו (יחזקאל כג) : **למשסות.** ענין רמיסה כמו והיו שוסיך

למשסה (ירמיה ל) : למו. להם : (מצודת ציון)

[ח] כִּי אֶתֶּה שְׁלוֹת גּוֹיִם רַבִּים יִשְׁלֹחַ כָּל יִתְרַ עַמִּים מִדְּמֵי אָדָם וְחַמֵּס אֶרֶץ
קִרְיָה וְכָל יִשְׁבֵּי בָּהּ : (פ)

רס"י שְׁלוֹת גּוֹיִם רַבִּים. הַשְׁלַחְתָּם וְנִשְׁלַחְתָּם מִמְּקוֹמֵי : יִשְׁלֹחַ כָּל יִתְרַ.
פְּלִיטַת הַעֲכוּ"ם : מִדְּמֵי אָדָם. בְּנִקְמַת דְּמֵי יִשְׂרָאֵל הַקְּרוּי' אָדָם שְׁנֵא' (סס
לד) אָדָם אֶתֶּם : וְחַמֵּס אֶרֶץ. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל : קְרִיָּה. הִיא יְרוּשָׁלַּיִם : (רס"י)

מצודת דוד **כי אתה שלות**. בעבור שאתה שללת עכו"ם רבים לכן ישללו
אותך יתר העכו"ם אשר נשארו ולא כליתם : **מדמי אדם**. כל זה בא
מסבת דמי אדם אשר שפך דם ישראל : **וחמס ארץ**. מסבת החמס שעשה
בא"י ובקריה היא ירושלים ובכל אנשים היושבים בה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שלות**. ישלוח. מלי שלל ובזה : **וחמס**. עושק : **קריה**. עיר :
(מצודת ציון)

[ט] הוּי בִּצְעַ בְּצַע רָע לְבֵיתוֹ לָשׁוּם בְּמָרוֹם קִנּוֹ לְהִנָּצַל מִכַּף רָע :

רס"י הוּי בִּצְעַ בְּצַע רָע לְבֵיתוֹ. אֲוֹנֵם מִמּוֹן שְׁהוּא רָע לוֹ וּלְבֵיתוֹ לְבָנוֹת לוֹ
בֵּית : לָשׁוּם בְּמָרוֹם קִנּוֹ. כְּדַכְתִּיב בְּסִפְרִי (דְּנִיחָל ד) הִלָּח דָּא הִיא בְּבַל רְבַתָּא
לְאַנָּא בְּנִיתָהּ לְבֵית מַלְכוֹ בְּתִקּוּף חֲסִנִּי וְגוֹמֵר וּבִצְעָה שִׁנְאָל דְּכַר זֶה מִפּוֹ
נִטְרַד מִן הַבְּרִיּוֹת שְׁנֵאֲמַר (סס) עוֹד מַלְתָּא בְּפֹס מַלְכָּא בְּעִנִּין זֶה : (רס"י)

מצודת דוד **הוי בוצע**. אוי על הבוצע ועושק בצע שהוא רע לביתו כי בעבור
הבצע יוכרת ביתו וזרעו : **לשום במרום קנו**. ר"ל אשר העושק היה לבנות
מבצרים להיות לו למשגב כאלו שם מדורו בשמי מרום להנצל שם מכף
האויב הבא להרע לו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בצע**. ענין גזל וכן בעון בצעו (ישעי' נז) : **במרום**. בשמים
הרמים : **קנו**. מדורו וכן בין כוכבים שים קנך (עובדיה א) : (מצודת ציון)

[י] יַעֲצָתָּ בִּשְׁת לְבֵיתָּ קִצּוֹת עַמִּים רַבִּים וְחוּטָא וּנְפִשָּׁה :

רס"י יַעֲלֵת בּוֹשֵׁת לְבֵיתָּ. אֲשֶׁר יַעֲלֵת לְקָלוֹת עַמִּים רַבִּים וְהַפְּסַדַת עַלְמָךְ
: קָלוֹת. לָשׁוֹן שְׁלִיפָה וְקִילּוּף כִּמוֹ הַקָּלוֹת אֶת הַבֵּית (וִיקְרָא יד) : וְחוּטָא

נפֿשך. כמו (מסלי כ) מתעצר וחוטא נפֿשו חוטא לאזל נפֿשו פורפיי"ט
שארמ"א זלע"ז :

מצודת דוד **יעצת בשת לביתך.** מה שיעצת לעשוק הון לבנות מבצרים זה יהיה לבושת לביתך כי עייז יכלה זרעך מן העולם והנה הכרת עכו"ם רבים וחטאת נפשך ר"ל הכאבת לכל העכו"ם וגם נפשך החסרת : (מצודת דוד)

מצודת ציון **קצות.** ענין חתוך וכריתה כמו וקצותה את כפה (דברים כה) : **וחוטא.** ענין חסרון כמו והייתי אני ובני שלמה חטאים (מ"א א') : (מצודת ציון)

[יא] פֿי אָבן מִקִּיר תִּזְעַק וְכָפִיס מַעַץ יַעֲנֶנָּה : (פ)

רס"י **כי וגו'.** כי האזנים אשר גזלת תזעקנה מן הקיר : **וכפֿיס מעץ יעננה.** אל האזן בקול לנגדה שניהם לוועקים : **וכפֿיס מעץ יעננה.** ת"י וסיפא מגו מרישא סיפא ל' קיסם שפאין זלשון חכמים דלדור"ס זלע"ז מריש הוא הקורה :

מצודת דוד **כי אבן.** כל אבן תזעק לומר גזולה אני ביד הבונה והכפֿיס מן העץ יענה אל האבן ויאמר גם אני מגזילה והוא ענין מליצה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **מקיר.** מכותל : **וכפֿיס.** כן יקרא חתיכת עץ מן הקורה ואין לו דומה ובדרז"ל גויל גזית כפיסים (ב"ב ב) אולם שם יאמר על הלבנים ויתכן שהיה דרכם להשים גם עצים בבנין כזה וקראהו רז"ל ע"ש העצים : **יעננה.** מלי עניה ותשובה : (מצודת ציון)

[יב] הוּי בִּנְה עִיר בְּדָמִים וְכוּנִן קִרְיָה בְּעוֹלָה :

מצודת דוד **הוי בונה וגו'.** עתה בא לומר החזון האמור על קץ הגאולה ומפלת המחרים הבית ואמר אוי על הבונה עיר בדמים כי רצח נפש וירש הון ובנה כרך גדול וגו' : **וכונן וגו'.** וכפל הדבר במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בדמים.** בשפיכת דמים : **וכונן.** מל' הכנה : (מצודת ציון)

[יג] הָלוֹא הִנֵּה מֵאֵת יְהוָה צְבָאוֹת וַיִּגְעוּ עַמִּים בְּדִי אֵשׁ וּלְאֻמִּים בְּדִי רִיק יַעֲפוּ :

רס"י הלא הנה מאת ה'. נשתלם פורענות לעושי רעה : וייגעו עמים
בדי אש. כאשר תבואם חמתו כאשר עד סיה' דיים, בדי אש אייסי"ץ בלע"ז
:

מצודת דוד **מאת ה'.** יבוא לו הגמול ולא במקרה : **וייגעו עמים.** הבבליים
יגעו בהרבה אש ר"ל מה שיגעו להתחזק יהיה תכליתם למאכולת אש :
ולאומים. הלאומים ההם יעפו בהרבה ריק ר"ל כל מה שישתדלו ביגיעה
ועייפות לעמוד ולהתחזק יהיה לריק כי אין חכמה וגבורה נגד ה' : (מצודת
דוד)

מצודת ציון **בדי אש.** בהרבה אש וכן בדי ריק וכמו בדי שופר יאמדם האח
(איוב) (לט) : (מצודת ציון)

[יד] כי תמלא הארץ לדעת את כבוד יהוה כמים יכסו על ים : (פ)

מצודת דוד **כי תמלא.** ר"ל בעבור שבני ישראל אנשי הארץ ההיא ימלאו
אז דעת את כבוד ה' כמים יכסו על ים, מקום המים קרוי ים והמים הם
הממלאים את המקום ומכסים אותו ואמר שכמו כן יהיו ממולאים
לדעת את כבוד ה' : (מצודת דוד)

[טו] הוי משקה רעהו מספח חמתו ואף שפר למען הביט על מעוריהם :

רס"י משקה רעהו. יין, וזאותה השקאה הוא מספח ואוסף את חמתו
עליו ואף משכרוו בחמתו וכל זה הוא עושה למען הביט על מעוריהם
על גלויים ולראות את ערותם זה נ"נ שהיה משקה את המלכים יין
ומשכרם וסוכב עמם משכבי אשה כדלמרינן במסכת שבת, ד"א הוי משקה
רעהו בסדר עולם דורשו כלפי כלשאר שהשקה את השרים בכלי בית
המקדש ובהם נספחו ונשתכרו בחמתו של הקב"ה ובו כלילה נהרג : על
מעוריהם. להגלות קלונם וראו שונאיהם בניוולם : (רס"י)

מצודת דוד **הוי משקה רעהו.** אוי על הבבליים שהרעו לישראל : **רעהו.** כי
מתחלה התחבר באהבה וריעות ואחר זה קם עליו להחרימו והשקהו יין
תרעלה מאסיפת וקבוצת החימה שהיה לו עליו מאז ואף השכירו ר"ל
הרבה להרע לו ובלבל דעתו כשכור בשכרותו : **למען וגו'.** ר"ל אין הכונה
היתה לטובתו לרשת ארצם כ"א למען יסתכל על ערוותם וקלונם
משנאתו במ : (מצודת דוד)

מצודת ציון מספח. ענין הקבוץ והדבוק כמו תחת חרול יספחו (שם ל) : **חמתך.** מל' חמה וכעס : **מעוריהם.** הוא מל' גלוי ערוה כמו והראתי גוים מערך (נחום ג) והוא ענין קלון ובזיון : (מצודת ציון)

[טז] שְׁבַעַת קִלּוֹן מְכָבוֹד שְׁתֵּה גַם אֶתָּה וְהָעָרַל תִּסּוּב עָלֶיךָ כּוֹס יְמִין יְהוָה וְקִיקְלוֹן על קְבוֹדָךְ :

רס"י והערל. ה"א משמשת בתיבה זו בלשון התפעל כמו (דברים לב) האסף אל עמך אף כאן הערל האטם בשממון ובתמהון לב כל ערלה לשון אוטם הוא כמו ערלה אזנס (ירמיה ו) ערלי לב וערלי בשר (יחזקאל מד) וי"ת ואתערטל לשון ערום ועריה (פס) : (רס"י)

מצודת דוד שבעת וגו'. ר"ל יותר היית נהנה ושבע מן הקלון הבא לו ממה שהיית נהנה מן הכבוד של נצחון המלחמה : **שתה.** לכן שתה גם אתה כוס התרעלה ותהיה ערל באוטם הלב ובלבול הדעת : **תסוב וגו'.** מימין ה' תסובב עליך כוס התרעלה ר"ל המקום ילחם בך : **וקיקלון על כבודך.** על הכבוד שאתה בו יבוא קיא וקלון ר"ל תהיה נמאס בקיא ומכוסה בקלון ולפי שהמשיל הפורענות לשתיית היין אמר לשון קיא כי דרך השכור להקיא : (מצודת דוד)

מצודת ציון והערל. ענין אוטם וסתימה כמו ערלה אזנס (ירמיה ו) : **וקיקלון.** כמו קיא קלון וקיא הוא מלשון הקאה והוא המאכל החוזר דרך הפה : (מצודת ציון)

[יז] כִּי חֲמֵס לִבְנוֹן יִכְסֹּךְ וְשׁוֹד בְּהֵמוֹת יַחֲיִתֶּן מִדְּמֵי אָדָם וְחֲמֵס אֶרֶץ קִרְיָה וְכָל יִשְׁבֵּי בָּהּ :

רס"י חמס לבנון. בית מקדשא : ושוד בהמות יחיתן. שוד בהמותיך ואוכלוסיך אשר שדדו את עמי ישראל הוא יסזרס : מדמי אדם. מחמס דמי ישראל : וחמס ארץ. ארץ ישראל : קריה. ירושלים : (רס"י)

מצודת דוד כי חמס לבנון. החמס שעשית ללבנון שהוא א"י החמס הזה יכסה אותך ותשוב בראשך : **ושוד בהמות.** השוד שעשית אל הבהמות ועל ישראל יאמר ולפי שהמשיל את א"י ליער הלבנון המשיל אנשים לבהמות המצויות ביער ואמר השוד הזה ישבר אותם ר"ל עליהם תבוא שוד כמו השוד שעשו לישראל : **מדמי אדם.** כל זה יבוא מסבת דמי אדם

ששפך דם ישראל : וחמס ארץ. מסבת החמס שעשה בא"י ובקרים היא ירושלים ובכל אנשים היושבים בה : (מצודת דוד)

מצודת ציון לבנון. כן נקרא א"י כמ"ש ההר הטוב הזה והלבנון (דברים ג) : ושוד. מל' שדידה ועושק : יחיתן. מל' חתת ושבר וכן וחתו גבוריך תימן (עובדיה א') : (מצודת ציון)

[יח] מה הועיל פסל כי פסלו יצרו מסכה ומוֹרָה שֶׁקָרָא כִּי בָטַח יֵצֵר יִצְרוֹ עָלָיו לַעֲשׂוֹת אֱלִילִים אֱלֹמִים : (ס)

רס"י מה הועיל. לבזל פסל : כי בטח. האדם היוצר ויוצרו של אלוהו זה : עליו. על יצירתו זאת הוא בוטח שיעזור לו אשר בא לעשות אלילים אלמים (רס"י) :

מצודת דוד מה הועיל פסל. אם כל אלה יבוא עליו מה א"כ הואיל לו הפסל אשר פסלו ועשהו האומן היוצרו ומתקנו : מסכה. וכן המסכה מה הועיל וכן המלמד השקר הוא כהן הפסל המלמד דרכי עבודתו : כי בטח. אשר בטח האומן ואפי' זה האומן עצמו שעשה אותו יבטח על פסל מעשה ידיו להספיק בידו לעשות אלילים אלמים אשר הדבור אין בהם ר"ל האומן המתעסק בו ובוטח עליו מה תועלת מצא בו : (מצודת דוד)

מצודת ציון הועיל. מל' תועלת : פסלו. ענין החלקת והשוואת הצורה וכן ויפסלו בוני שלמה (מ"א ה) : יוצרו. מל' יצירה ור"ל מתקנו ועושהו : מסכה. צורה הניתך ממתכת : ומורה. ענין למוד כמו את מי יורה דעה (ישעיה כח) : אלילים. מל' אל ולא ר"ל דבר מבלי תועלת : אלמים. מל' אלם (מצודת ציון) :

[יט] הוי אמר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוי יורה הנה הוא תפוש זָהָב וְכָסֶף וְכָל רוּחַ אֵין דְּיוֹמָם הוּא יוֹרָה הֵנָּה הוּא תִּפְּוֹשׁ זָהָב :

רס"י הוי יורה. בתמיה : (רס"י)

מצודת דוד הוי אומר וגו'. אוי לאומר אל הפסל העשוי מעץ הקיצה משנתך ושמע אלי ולאבן דומם אומר עורי : הוי יורה. וכי הוא יוכל ללמד אתכם דבר מה בתמיה הנה הוא מחופה ופרוש עם כסף וזהב ויפה הוא למראה העין אבל אין בקרבו שום רוח אפי' רוח החיוני כבהמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון הקיצה עורי. מל' הערה והקצה מן השינה : דומם. מושתק

כמו וידום אהרן (ויקרא י) : יורה. ילמד : תפוש. ענין שטוח ופרישה כמו
פשה הנגע (שם יג) : וכל רוח. שום רוח וכן כל מלאכה לא תעשו (שם כ"ג)
: (מצודת ציון)

[כ] ויהנה בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ : (ס)

רס"י וה' בהיכל קדשו. מוכן ליפרע : הס מפניו כל הארץ. הס לשון
שיתוק ודמימת חורבן : (רס"י)

מצודת דוד וה'. אבל ה' עם שהוא בהיכל קדשו בשמים ממעל עכ"ז כל
יושבי ארץ שותקים מפני אימתו כי ידו בכל משלה ואין מי ידבר למולו :
(מצודת דוד)

מצודת ציון הס. ענין שתיקה כמו ויהס כלב (במדבר יג) : (מצודת ציון)

חבקוק פרק-ג

[א] תפלה לחבקוק הנביא על שגינות :

רס"י על שגינות. יס פותרו כתרגומו ולפי משמעו בקס רחמים על עצמו
סהטיח דברים כמו (לעיל א) ע"כ תפוג תורה ותעשה אדם כדגי הים
קנתר אחר מדת הדין : (רס"י)

מצודת דוד על שגינות. ר"ל תפלתו היתה בעבור ששגג והתרעם מול ה'
ולכן חזר להתפלל לפניו ולספר בשבחו : (מצודת דוד)

מצודת ציון שגינות. מלשון שגיאה וכן שגיון לדוד (תהלים ז) : (מצודת ציון)

[ב] יהנה שמעתי שמעך יראתי יהנה פעלך בקרב שנים חיהו בקרב שנים
תודיע ברגז רחם תזכור :

רס"י שמעתי שמעך. אשר מעולם שנפרעת תמיד ממכעיסך ואת הרשע

הזה אתה סובל : יראתי. אמרתי איך נשתנית מדת הדין בעון ישראל :
פעלך בקרב שנים חייהו. פעלך הראשון שהייתה נפרע לנו מאויבינו בקרב
שני הנרה שאנו שרויים זה חייהו כלומר עוררהו והסיצהו ובקרב שנים
הללו תודיעהו : ברוגז. שתקלוף על הרשעים : רחם תזכור. רחם כמו
לרחם :

מצודת דוד שמעתי שמעך. שמעתי מה שאמרת לי והשמעת לאזני
מהגלות וארכו והנה יראתי עד מאד : ה' פעלך. לכן אבקש ממך אתה ה'
אשר בקרב השנים האלה לא יכלו והעמד בחיים את ישראל הנקרא פועל
ידך כמ"ש על בני ועל פועל ידי (ישעיה מה) : **בקרב שנים תודיע**. בקרב
השנים האלה תודיע שברוגז רחם תזכור ר"ל שאף בזמן הרוגז והגלות
תזכור לרחם עליהם וכמ"ש ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא
מאסתיים ולא געלתים לכלותם וגו' וזכרתי להם ברית ראשונים (ויקרא
כו) :

[ג] אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פארן סלה כסה שמים הודו ותהלתו
מלאה :

רס"י אלוה מתימן יבוא. עכשיו הוא מזכיר לפניו פעלו הראשון שהוא
מבקש לפניו לעוררהו ופועל (ס"א פועל) חיבתו של ישראל ופורענו' דורו'
הראשונה' כצבאת ליתן את התורה חזרת על עשו וישמעאל ולא קבלה :
תימן. עשו : פארן. ישמעאל כדאמר וישב במדבר פארן (בראשית כא) :
כסה שמים הודו. בסיני לישראל :

מצודת דוד אלוה מתימן יבא. הנה כשבא אלוה לפני ישראל כשעברו את
תימן הוא ארץ אדום כי אז התחילו להלחם בסיחון ועוג : **וקדוש מהר**
פארן סלה. הוא כמו הפוך וקדוש סלה מהר פארן ור"ל כשבא ה' הקדוש
מעולם כשעברו הר פארן שהוא סמוך לארץ אדום כמ"ש בהררם שעיר
עד איל פארן (בראשית יד) והר שעיר הוא ארץ אדום והוא תימן וכפל
הדבר במ"ש : **כסה שמים הודו**. אז כשכבשו ישראל ארץ סיחון ועוג כסה
שמים הודו ר"ל אז מלאה הודו על שמים ממעל וזהו מלא הארץ כי אז
נתפרסם גבורות ה' :

מצודת ציון מתימן. הוא ארץ אדום שהוא בדרומה של א"י : **סלה**. לעולם
: הודו. ענין הדר ופאר : **ותהלתו**. ענין הארה וזהו כמו בהלו נרו (איוב
כ"ט) :

[ד] וְנִגְהָ כָּאוֹר תִּהְיֶה קִרְנֵי מִיָּדוֹ לוֹ וְשֵׁם חֲבִיּוֹן יִגְהָ:

רס"י וְנִגְהָ. אוֹתוֹ הַיּוֹם : כָּאוֹר תִּהְיֶה. כָּאוֹר הַמְּיוֹחַד שֶׁל שְׂבַעַת יְמֵי בְּרָאשִׁית הִיָּה וְכֵן ת"י : קִרְנֵי. לְשׁוֹן מְאוֹר כִּשְׁהוּא נֹקֵב וְזוֹרַח דְּרֶךְ הַנִּקְבַּז נִרְאֶה כְּמִין קִרְנֵי בֹלְטִין וְכֵן (שְׁמוֹת לֵד) כִּי קֶרֶן עוֹר פָּנָיו : מִיָּדוֹ. מִיָּדוֹ שֶׁל הַקִּבְצָה בָּאוּ לָהֶם : וְשֵׁם חֲבִיּוֹן עֲזוֹ. כְּתַרְגוּמוֹ שֶׁסְּ נִגְלָה עֲזוֹ שֶׁהִיָּה חֲבִיּוֹ לְמַפְרַע בְּסֶתֶר עֲלִיוֹן : (רס"י)

מצודת דוד וְנִגְהָ כָּאוֹר תִּהְיֶה. הַנִּגְהָה שֶׁל עֲמוּד הָאֵשׁ שֶׁהוֹלִיךְ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל הִיָּתָה מֵאִירָה כָּאוֹר הַיּוֹם : קִרְנֵי וְגו'. מִיָּד ה' בָּא לְיִשְׂרָאֵל קֶרֶן מִמְּשַׁלָּה וְהַתְּגַבְרוּת : וְשֵׁם וְגו'. בְּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל הִלֵּךְ חֲבִיּוֹן עֲזוֹ הֵם הַלּוּחוֹת שֶׁהָיוּ מֵאֵז חֲבוּיִים וְגִנוּזִים בְּמִרוֹם הַנְּתוּנִים בְּאֶרֶן הַנִּקְרָא עֲזוֹ כְּמִשְׁשׁ אֶתָּה וְאֶרֶן עֲזָךְ (תְּהִלִּים קֶלֶב) : (מצודת דוד)

מצודת ציון וְנִגְהָ. עֲנִין הָאֶרֶץ וְזִרְיָחָה כְּמוֹ מְנוּגָה נִגְדוֹ (תְּהִלִּים יח) : קִרְנֵי. הוֹשָׁאֵל עַל הַמְּשַׁלָּה וְהַתְּחַזְקוֹת עִישׁ שִׁבְעִיחַ בְּעֲלֵי הַקֶּרֶן יִתְחַזְּקוּ בָּהֶם : חֲבִיּוֹן. מִלִּי חֲבוּיִים וְגִנוּזִים כְּמוֹ חֲבִי כְּמַעַט רִגַע (יִשְׁעִיָּה כו) : עֲזוֹ. עֲנִין חוּזֵק וְעַל הָאֶרֶן יֹאמַר שֶׁהוּא חֲזָקוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל : (מצודת ציון)

[ה] לִפְנֵי יֵלֶךְ דְּבַר וַיֵּצֵא רֶשֶׁף לְרִגְלָיו:

רס"י לִפְנֵי יֵלֶךְ דְּבַר. מִלֵּאֲתֵי בְּמִדְרַשׁ אֲגִידָה בְּשַׁעַת שְׁנֵתָן הַקִּבְצָה תוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל טוֹרְדוֹ לְמִלְחָמָה הַמּוֹת לְהַפְלִיגוֹ לְדַבְרֵי אַחֲרֵי שֶׁלֹּא יַעֲמֹד לְקִנְתָּר וְלֹאמַר אֲוִמָּה שְׁעִתִּידָה לְכַפּוֹר בְּךָ לְסוֹף אַרְבַּעִי יוֹם וְאַתָּה נֹתֵן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה : וַיֵּצֵא רֶשֶׁף לְרִגְלָיו. מִלֵּאֲכֵי רֶשֶׁף בָּאוּ עִמּוֹ לְסִינֵי : (רס"י)

מצודת דוד לִפְנֵי. לִפְנֵי הָאֶרֶן הִלֵּךְ הַדְּבַר לְהַרְוֵג אֶת הַכְּנַעֲנִים וְעַם בִּיאָתוֹ יֵצֵא רֶשֶׁף אֵשׁ לְשִׁרּוֹף אוֹתָם ר"ל עִיִּי הָאֶרֶן הַהוּלֵךְ עִמָּהֶם לְמִלְחָמָה כְּבָשׁוֹ אֶת הַכְּנַעֲנִים : (מצודת דוד)

מצודת ציון דְּבַר. מִגְפָּה : רֶשֶׁף. גַּחְלִי אֵשׁ כְּמוֹ רֶשֶׁפִּיָּה רֶשֶׁף אֵשׁ (ש"ה ח) : לְרִגְלָיו. ר"ל עַם בִּיאָתוֹ וְכֵן וַיִּבְרַךְ ה' אוֹתָךְ לְרִגְלֵי (בְּרָאשִׁית ל) : (מצודת ציון)

[ו] עָמַד וַיִּמְדֹּד אֶרֶץ רָאָה וַיִּתֵּר גּוֹיִם וַיִּתְּפֹצְצוּ הָרָרִי עַד שְׁחוֹ גְבְעוֹת עוֹלָם הִלִּיכוֹת עוֹלָם לוֹ:

רפ"י עמד וימודד ארץ. המתין לדקדק בדין דור המבול למדוד להם מדה כנגד מדה ומדד עומד כדאמר נלכ ה' ועומד לדין עמים (ישעיה ג) ממתין ומדקדק בדינם : וימודד ארץ. ברותחים קילקלו וברותחים נדונו : ראה. בדור הפלגה שעל ידי שהיו שפה אחת באלו כולם בעלה כדכתיב ויהי כל הארץ שפה אחת (בראשית יא) : ויתר גוים. הקפידם לשבעים לשון כדאמר ויתר ממקומו (איוב לו) לנתר בהם (ויקרא יא) : הררי עד. שרי העכו"ם : הליכות עולם לו. הראה להם שכל מהלכו של עולם שלו הוא : (רפ"י)

מצודת דוד עמד וימודד ארץ. כאשר עמד הארון בארץ כבשו אותה וחלקוה לשבטים במדה בחבל : ראה. כאשר הארון שם עינו בארץ היה מעתיק את הכנענים לגרשם מארצם : ויתפוצצו. ההרים הקבועים מעולם היו מתפוצצים ומשתברים והושפלו הגבעות הקבועות מימות העולם ר"ל שרי הכנענים כרעו ונפלו : הליכות עולם לו. ד"ל וזהו היה לפי שכל מוליכי ומנהיגי העולם שרי מעלה ושרי מטה המה הכל של המקום ב"ה לעשות בהם כרצונו : (מצודת דוד)

מצודת ציון ויתר. ענין דלוג והעתק כמו ויתר ממקומו (איוב לו) : ויתפוצצו. ענין הפיזור עם השבר והריצוץ וכן ככלי יוצר תנפצם (תהלים ב) : עד. עניינו כמו עולם : שחו. ענין השפלה כמו וישח אדם (ישעיה ב) : הליכות. ענין הנהגה : (מצודת ציון)

11 תחת און ראיתי אהלי כושן ירגזון יריעות ארץ מדין :

רפ"י תחת און. שנמלא בישראל : ראיתי אהלי כושן. פעומדים בגלוי ומחבלים את ישראל ובהתכנע' לפניך ירגזון יריעות וגו' הכל כתרגומו : (רפ"י)

מצודת דוד תחת און. בעבור האון ראיתי אהלי כושן רשעים עומדים בארצות ישראל למשול בהם כאומר לא מקוצר יד לא הושיע למו כ"א בגמול העון הניחם בידו : ירגזון יריעות ארץ מדין. ר"ל כי הלא בקראם אליו ירגזון יריעות ארץ מדין וזהו בימי גדעון שבא ביניהם חרדה והרגו זה את זה כמ"ש בשופטים : (מצודת דוד)

מצודת ציון תחת. בעבור : און. ענין שקר ודבר שאינו הגון : ירגזון. ענין חרדה. יריעות. ר"ל יריעות האוהל : (מצודת ציון)

[ח] הַבְּנֵהָרִים חָרָה יְהוָה אֶם בְּנֵהָרִים אֶפְדָּה אִם בָּיִם עֲבָרְתָּהּ כִּי תִרְכַּב עַל סוּסֶיךָ מִרְכָּבְתֶּיךָ

רס"י הַבְּנֵהָרִים. יֵשׁ תַּמִּיהוֹת שָׁהֵן קִיּוּמוֹת הִרְאִינוּ שָׁכַל אֱלֹה עֲשֵׂה וּפִירוֹשׁ הַמִּקְרָא כְּתַרְגוּמוֹ : מִרְכָּבוֹתֶיךָ. לָנוּ יִשׁוּעָה : (רס"י)

מצודת דוד הַבְּנֵהָרִים חָרָה ה'. כַּשְׁקָרַע הַמִּקּוֹם אֶת הִירְדֵן לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי חָרָה אִפּוֹ בּוֹ לִהְחָרִיב מִיָּמָיו בְּתַמִּיָּה : **אִם בְּנֵהָרִים**. הוּא כִּפְל עֲנִין לַחֲוֹזֵק : **אִם בָּיִם עֲבָרְתָּהּ**. כַּשְׁקָרַע אֶת הַיָּם וְכִי נִתְמַלֵּא עָלָיו עֲבָרָה לִהְחָרִיב מִיָּמָיו : **כִּי תִרְכַּב**. אֵלֹא שֶׁהִיתָה הַסִּבָּה לִפִּי שֶׁרַכַּבְתָּ עַל סוּסֶיךָ בְּמִרְכָּבוֹתֶיךָ שֶׁל יִשׁוּעָה לַהּוֹשִׁיעַ לַעֲמֹךְ וּלְכֹן בִּקְעָתָם לִלְכֹת דֶּרֶךְ הַבִּקְיָעָה וְהוּא עֲנִין מַלְיָצָה לֹמֵר שֶׁזֶּה נַעֲשֶׂה בַּעֲבוּר תִּשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עֲבָרְתָּהּ**. מִלִּי עֲבָרָה וְזַעַם : (מצודת ציון)

[ט] עָרְיָה תַעֲוֹר קִשְׁתְּךָ שִׁבְעוֹת מִטּוֹת אֶמֶר סָלָה נְהָרוֹת תִּבְקַע אֶרֶץ :

רס"י עֲרִיָּה תַעֲוֹר קִשְׁתְּךָ. נִגְלָה נִגְלִית גְּבוּרְתְּךָ : שִׁבְעוֹת מִטּוֹת. שִׁבְעוֹת שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לְשִׁבְעִים : אֹמֵר סָלָה. מֵאִמֵּר הַמִּקּוּיִם לַעֲוֹלָם, אֹמֵר נִקּוּד פֶּתַח (ר"ל סִגּוּל) וְטַעֲמוֹ לַמַּעֲלָה שֶׁהוּא שֶׁסֶּד דָּבָר : נִהְרֹת תִּבְקַע אֶרֶץ. כְּתַרְגוּמוֹ :

מצודת דוד עֲרִיָּה תַעֲוֹר קִשְׁתְּךָ. נִגְלָה נִגְלִיתָה קִשְׁתְּךָ לַלְחוּם מוֹל הַכַּנְעָנִי וְהָיָה זֶה כִּי הַשִּׁבְעוֹת שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹת לַתַּת הָאָרֶץ לַמִּטּוֹת יִשְׂרָאֵל אוֹתוֹ הָאֹמֵר שֶׁל הַשִּׁבְעָה עוֹמֵד לְנִצָּח וְלֹא תִבּוּטֵל וּלְכֹן הִנְהָרוֹת בִּקְעוּ הָאָרֶץ לַהֲנַבִּיעַ מִיָּם לַמַּעַן יִמָּצְאוּ לַשִּׁבְעוֹת בְּמַדְבָּר לְבַל יָמוּתוּ בַּצִּמָּה וַיִּבּוּאוּ בָּאָרֶץ לַרִשְׁתָּהּ : (מצודת דוד)

מצודת ציון עֲרִיָּה תַעֲוֹר. עֲנִין גְּלוּי כְּמוֹ וְאֵת עֲרוֹם וְעֲרִיָּה (יַחֲזִקְאֵל טז) : **מִטּוֹת**. שִׁבְעִי יִשְׂרָאֵל : (מצודת ציון)

[י] רָאוּךְ יַחֲלִי הָרִים זָרָם מִיָּם עָבַר נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ רוֹם יִדְיָהוּ נִשָּׂא :

רס"י רָאוּךְ יַחֲלִי הָרִים. הָרִי נַחֲלִי אֲרִנּוֹן שֶׁנִּדְבְּקוּ זֶה עִם זֶה : זֶרֶם מִיָּם עָבַר. בַּעֲבָרָם צִירְדָן תָּמוּ נִכְרָתוֹ הַמִּים וְעָבַר קִילּוּחַ שְׁטָף הַמִּים לְשִׁפּוּלָם שֶׁל נֶהַר וְהַבָּאִים מִלְּמַעְלָה קָמוּ עִמָּדוֹ : נָתַן תְּהוֹם קוֹלוֹ. שֶׁנִּחְוָהוּ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ

: רוס ידיהו נשא. לבא השמי' הודו לו : (רס"י)

מצודת דוד **ראוד**. כאשר ראוד הרי ארנון עובר לפני ישראל חלו ורעדו ממך ונתקרבו זה לזה והרגו את הנסתרים בבקיעי ההרים : **זרם מים עבר**. זרם מי הבאר עבר בין ההרים והעלה מאברי ההרוגים להודיע הנס לישראל : **נתן תהום קולו**. עומק מי הבאר השמיע קולו לפרסם הנס ר"ל על ידו נודע הנס : **רום ידיהו נשא**. רוממות כח יד המקום נשא אז עד למעלה כי כולם הכירו בנפלאותיו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **יחילו**. מלי' חיל וחלחלה : **זרם**. ענין מרוצת המים כמו כזרם מים (ישעיה כח) : **נתן**. ר"ל השמיע : **תהום**. עומק המים : **נשא**. ענין הרמה : (מצודת ציון)

[יא] שמש ירח עמד זבלה לאור חצי' יהלכו לנגה ברק חני'תך :

רס"י **עמד זבלה**. במדוריהון כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה ופירסוה על מלחמת גבעון כתרגומו : **לאור חליך יהלכו**. יסראל : (רס"י)

מצודת דוד **שמש ירח עמד זבלה**. בימי יהושע עמד כ"א מהם במדורה ולא הלכה מהלכה כמ"ש וידום השמש וירח עמד (יהושע י) : **לאור חציך יהלכו**. יהושע ועמו הלכו לאור ברזל חצי המקום ב"ה המבהיק ביותר ר"ל הצליחו בכח זרועך : **לנוגה וגו'**. הוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **זבלה**. ענין מדור כמו בית זבול (מ"א מ) : **לנוגה**. ענין הארה : **ברק**. כן יקרא ברזל החנית כי אחר הלטוש יצהיר כברק וכן ברק חרבי (דברים לב) : (מצודת ציון)

[יב] בנעם תצעד ארץ באף תדוש גוים :

רס"י **בנעם תלעד ארץ**. לגרש קבע' עכו"ם : (רס"י)

מצודת דוד **תצעד ארץ**. רמסת יושבי הארץ : (מצודת דוד)

מצודת ציון **תצעד**. ענין דריכת הרגל כמו ויהי כי צעדו (ש"ב ו) : **תדוש**. מלי' דישה : (מצודת ציון)

[יג] יצאת לישע עמד לישע את משיחך מחצת ראש מבית רשע ערות יסוד
עד צנאר : סלה : (פ)

רס"י לישע את משיחך. שאל ודוד : ערות יסוד. חומות עכו"ס : עד
לואר. הוא גובה החומות והמגדלים : (רס"י)

מצודת דוד יצאת. מעולם יצאת להושיע את עמד ולהושיע את משיחך ועל
חזקיהו מלך יהודה יאמר על התשועה מסנחריב מלך אשור : מחצת.
ראש. אז מחצת ורצצת כל ראש מבית רשע ר"ל הרגת כל אנשי סנחריב
ע"י המלאך המכה בהם : ערות יסוד. גלית את היסוד להוציאו ממקומו
עד הצואר גליתו ר"ל עד עיקר החוזק שהוא הצואר שהחיות תלוי בו
כלומר האבדת כל המחנה ועד עולם סלה כי עוד לא יוסיפו לקום : (מצודת
דוד)

מצודת ציון מחצת. ענין הכאה ורציצה כמו מחץ ראש (תהלים קי) : ערות.
ענין גלוי כמו עריה בושת (מיכה א) : (מצודת ציון)

[יד] נקבת במטיו ראש (פרזו) פרזיו יסערו להפיצני עליצתם כמו לאכל
עני במסתר :

רס"י נקבת במטיו ראש. סנחריב וסיעתו שהיו סוערים ברוח סערה
להפיצני והוא הי' מטה שהיית רודה בו את העכו"ס וכפצא וסער להפיצני
נקבת ראשי גייסותיו במטיו שהי' צא לרדות בהם : ראש פרזיו. ראשי עריו
וטיירותיו כמו פרזות תפז ירושלים (זכריה ב) ערי הפרזי (דברים ג) :
עליצותם. היו כשהיו יכולים לאכול עני במסתר ישראל הקרואים עם עני
:

מצודת דוד נקבת במטיו. במטה של סנחריב שבא לרדות בו נקבת כל ראש
אנשיו היושבים בערי הפרזי כי לגודל רבויים כאלו לא יכילם מקום מוקף
חומה ור"ל כפי מה שחשב לעשות לישראל נעשה בו וביאתו לירושלים
לאבד את אנשיה היתה לרעתו כי שם נפל וכאילו נקב ראשם במטהו :
יסערו להפיצני. אשר באו ברוח סערה להפיצני בארצות אחרות כי כן
היה חפצו להוציאם מארצם ולזרותם בארצות אחרות כמ"ש (במ"ב
ובישעיה) : עליצותם. סוף שמחת הצלחתם היה כמו אלו שחשבו לאכול
את ישראל שהיו מעוניים בידם אשר רצו לכלותם במסתר הוא המדבר
ור"ל כמו מצרים שרדפו לכלות את ישראל והיה לרעתם כי שם נטבעו כן
ביאת אשור על ירושלים היה לרעתם כי שם נפלו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נקבת.** מל' נקב וחור : **פרזיו.** עיר שאינה מוקפת חומה נקראה פרוז כמו פרזות תשב ירושלים (זכריה ב) : **יסערו.** מל' רוח סערה : **להפיצני.** מל' הפצה ופיזור : **עליצותם.** ענין שמחה כמו עלץ לבי (ש"א ב) : **עני.** ר"ל מעונה : (מצודת ציון)

[טו] **דְּרֶכֶת** **בָּיִם** **סוֹסִידָא** **חֶמֶר** **מִיָּם** **רְבִיִּים** :

רפ"י **דרכת ביס.** בחיילותיו הכבדים כחול היס : **חומר.** ת"י בדגור ל' חמרים חמרים (שמות ח) : (רפ"י)

מצודת דוד **דרכת.** כי אז כשבא מצרים ביס דרכת שם בסוסידך הם העננים עליהם דרכת ביס ובצבור מיס רבים להלחם עמהם ולאבדם והיה א"כ הרדיפה לרעתם וכן היה ביאת אשור לרעתו : (מצודת דוד)

מצודת ציון **דרכת.** ענין רמיסה והילוך : **חומר.** ענין תל וצבור כמו חמרים חמרים (שמות ח) : (מצודת ציון)

[טז] **שְׁמַעְתִּי וְתַרְגִּז בְּטִנִּי לְקוֹל צָלְלוֹ שְׁפָתִי יָבֹא רֶקֶב בְּעֶצְמִי וְתַחְתִּי אֶרְגֹּז אֲשֶׁר אָנוּחַ לְיוֹם צָרָה לַעֲלוֹת לָעַם יְגוֹדְנוּ :**

רפ"י **שמעתי ותרגז בטני.** ת"י אמרת בכל שמעית וזעו מלכיא מן קדם דינא די אתדנו מכראי : **לקול כללו שפתי.** לקול השמועה אחזני רעד עד שפתי נוקשות זו לזו וקולו נשמע : **כללו.** לשון מלילות הסוס (זכרי' יד) **טינטי"ר בלע"ז :** ותחתי ארגז. במקומי אני מזדעזעת : **אשר אנוח ליום צרה.** אשר מנוחתי זאת מוכנת ליום צרה : **לעלות לעם יגודנו.** ליום אשר אמר להעלות מתוכו את העם אשר הוא יגודנו עקב לשון בגדוליו לארצו : (רפ"י)

מצודת דוד **שמעתי.** הנה שמעתי דבר ובעבורה תחרד בטני ר"ל הלב הנתון בבטן : **לקול.** בעבור קול השמועה שפתי מקישות זו בזו מרוב רעד וחרדה : **יבוא רקב.** מרוב הצער בא רקבון בעצמותי : **ותחתי.** ר"ל בכל מקום עמדי ארגז ואחרד ולא אוכל להסיח מדעתי במקום מן המקומות : **אשר אנוח ליום צרה.** ר"ל וזהו דבר השמועה כי שמעתי לאמר אשר אבא אל א"י מקום מנוחתי להיות מעותד שם על יום צרה וחוזר ומפרש לעלות אל העם אשר יבא גדודים הרבה ר"ל כאלו העליה לא"י תהיה אל גדודי גוג להיות נרדף מהם : (מצודת דוד)

מצודת ציון ותרגז. ענין חרדה : **צללו.** ענין תנועת הרעש כמו תצלנה אזניו (ירמיה יט) : **ותחת.** במקומי : **אנוח.** מל' מנוחה : **יגודנו.** מל' גדודי עם : **ציון** (מצודת

יז] כי תאנה לא תפּרַח וְאֵין יבול בְּגִפְנִים כַּחַשׁ מַעֲשֵׂה זֵית וּשְׁדָמוֹת לֹא עָשָׂה אֲכָל גָּזַר מִמְּכָלָה צֹאן וְאֵין בָּקָר בְּרִפְתִּים :

רס"י כי תאנה לא תפּרַח. כתרגומו ויץ לפתרו כמשמעו טוב אין הכלחה לכל מעשה צבל מעתה : וּשְׁדָמוֹת. שדה לבן : ממכלה. דיר האן : (רס"י)

מצודת דוד כי תאנה. כי אז עדיין לא פרחת התאנה ר"ל ישראל הנמשלים לתאנה עדיין לא קנו גבורה ואמצות הלב לעמוד במלחמה למולם : **ואין יבול.** עדיין לא יש פרי על הגפנים ופרי הזית עדיין הוא רזה כחוש והשדות עדיין לא הצמיחו מאכל וכ"ש הוא משל לומר עדיין אין להם אומץ הלב ואינם יודעים תכסיסי המלחמה ואיך יעמדו למולם : **גזר ממכלה.** הצאן נכרת ממקום כלאו כי מעטו ולא יש בקר ברפתים ור"ל הנה ישראל בהיותם בבבל נתמעטו ואיך יעמדו מול המון הרב הזה : (מצודת דוד)

מצודת ציון יבול. ענין צמח פרי כמו יבול הארץ (שופטים ו) : **כחש.** ענין רזות כמו ובשרי כחש משמן (תהלים קט) : **מעשה זית.** פרי הזית : **ושדמות.** שדות תבואה כמו שדמות חשבון (ישעיה וז) : **גזר.** ענין כריתה כמו אמרתי נגזרתי (איכה ג) : **ממכלה.** הוא דיר הצאן כמו ממכלאות צאן (תהלים עח) : **ברפתים.** הוא בית הבקר ובדרז"ל מצאה ברפת (ב"ב לב) : **ציון** (מצודת

יח] וְאֵין בִּיהוֹה אָעֻלֹּזָה אָגִילָה בְּאֱלֹהֵי יִשְׁעִי :

רס"י ואני. כנסת ישראל, בה' אעלוזה : (רס"י)

מצודת דוד ואני בה' אעלוזה. אבל עם כל זה אני אשמח במשענת ה' : **באלהי ישעי.** בגבורות אלהי ישעי : (מצודת דוד)

מצודת ציון אעלוזה. ענין שמחה כמו ועלוז לפניו (תהלים סח) : (מצודת ציון)

יט] יהוה אֲדָנִי חִילִי וַיִּשָּׁם רַגְלִי פְּאִילוֹת וְעַל בְּמוֹתַי יִדְרֹכֵנִי לְמִנְצָה בְּגִינוֹתַי : **פפפ)**

רפ"י למנצח בנגינותי. לבן לוי המנצח בִּשְׂרָה אֲנֵנִי לוֹ בְּנֵינֹתַי וְהַלֹּוֹ
יתן קול כנגדו ככלי השיר : למנצח. כמה דלת אחר (עזר' ג) ויעמדו הלויס
מבן עשרים שנה ומעלה לנצח על מלחכת וגומר : בנגינותי. הוא לשון
נעימות קול להרים ולהשפיל אורגנידור"ס בלע"ז : (רפ"י)

מצודת דוד ה' וגו'. ר"ל עם כי אנחנו המעט הנה ה' יהיה לי במקום חיל
עם רב : **כאילות**. קלות כאילות לרדוף אחר האויב : **ועל במותי ידריכני**.
ר"ל עם כי לא נסיתי לדרוך בהרים לרדוף אחר האויב הנה המקום ב"ה
ידריך אותי לרדוף על גבהי ההרים אשר סביבות ירושלים : **למנצח**
בנגינותי. ר"ל התפלה הזאת נמסרה לבן לוי המנצח בשיר לנגנה בנגון
אשר יחדתי לה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **חילי**. מל' חיל עם : **כאילות**. שם חיה הממהרת לרוץ : **במותי**.
ענין גובה כמו במתי ארץ (עמוס ד) : **ידריכני**. מל' דרך והילוך : **למנצח**.
בעלי השיר יקראו מנצחים כי הדרך לנצח זה את זה בהרמת הקול
ובהכרעת הנעימה : **בנגינותי**. מל' נגון : (מצודת ציון)